

נושא העבודה

ביגמיה

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

תוכן עניינים

עמ' 3	הקדמה אישית
עמ' 4	מבוא
עמ' 5-11	פרק א' – משפט עברי
עמ' 5-6	המקורות ההלכתיים לתופעת הביגמיה
עמ' 7	ריבוי נשים בתקופת התלמוד והמשנה
עמ' 8-11	ריבוי נשים בתקופת הראשונים
עמ' 12-16	פרק ב' – המשפט הישראלי
עמ' 12-13	המקורות החקיקתיים לתופעה
עמ' 14-16	ידועים בציבור
עמ' 17	פרק ג' – השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי
עמ' 18-19	פסקי דין הנוגעים לביגמיה
עמ' 20	סיכום
עמ' 21-23	נספחים
עמ' 24-25	ביבליוגרפיה

הקדמה אישית

נושא העבודה הוא ביגמיה – נישואים של גבר עם שתי נשים במקביל.

ככל שהעניין והעיסוק בנושא גברו התגברה בקרבי הסקרנות, בעיקר כיוון שמדובר בנושא רגיש ועמוק הנוגע בקבוצות אתניות ודתיות מגוונות בחברה הישראלית. הופתעתי לגלות שבחברה מודרנית בשנת 2018, המעודדת חיזוק מעמד האישה ועצמאותה, עדיין ישנן קבוצות אוכלוסייה המעודדות ומתירות ביגמיה ואף פוליגמיה בקרב אנשיהן. בנוסף, התעניינתי לגלות כיצד מדינת לאום יהודי מתמודדת עם העובדה שמיעוטים החיים בה מתירים את הנושא, בעוד שבחברה המודרנית אין זה נהוג. עניין אותי להבין כיצד מקבלות החברה והמדינה את הסיטואציה שלפיה חלק מהאנשים מאמינים שמדובר בתופעה מותרת ומקובלת המסמלת את החופש והמתירנות המודרניים, לעומת אלה המאמינים כי מדובר בעוולה חברתית שיש לתקנה המסמלת פרימיטיביות וביטול מעמד האישה ועצמאותה. זאת ועוד, הסתקרנתי לדעת כיצד הצליחו מערכות המשפט והחוק להגיע לפתרון שהתקבל באחדות ובשלוות נפש אצל כל האוכלוסייה, גם לחוד וגם יחדיו בתוך הבלייל שנקרא החברה הישראלית.

בנוסף לאמור לעיל, צריך לזכור שמדובר בתופעה הרווחה בעת העתיקה לאורך כל ההיסטוריה היהודית ובכל זאת עודה רלוונטית גם בזמננו השוזרת בתוכה נושאים כמו מעמד האישה, הליכי גירושין, הליכי נישואין וכתובה.

בפרויקט זה בחרתי לעסוק ולהתעמק בהיבטים המשפטיים השונים הנוגעים בנושא ולבחון ההתפתחויות שאירעו לאורך הזמן אשר הובילו בסופו של דבר את מערכת החוק הישראלית המחוקקת הישראלית לפעול, כמעט בצורה אבסולוטית את הדין העברי אשר נהגו לפיו במשפט העברי.

מבוא

סוגיית ריבוי הנשים בארץ נמצאת במחלוקת מתמשכת בין הזרמים בארץ. ישנה הגישה דתית המתירה נישואים ליותר מאישה אחת, אך אינה מתירה זאת בפן החברתי. מן העבר השני, ביגמיה מוגדרת בחוק כעבירה פלילית וקיומה בחברה אסור. פולמוס זה יוצר קונפליקטים וחוסר וודאות משפטית שחברה אינה יכולה לקבל, וזאת מכיוון שאין אפשרות לקיים מציאות בה תהא סתירה בין שני חוקים תקפים. מקור הבעיה נחלק לשני ראשי מחלוקת:

1. ביגמיה מוגדרת בחוק כעבירה פלילית. הגדרה זו גרמה לכך שהועברו בחוק סנקציות פליליות חמורות, ביניהן אף מאסר. בנוסף, נשלל מבתי הדין הרבניים והרבנות הראשית, אשר בידם היה נמצא השרביט בנושאים הללו, את המנדט להחליט ולקבוע, כפי הנהוג בדיני משפחה.
2. ריבוי העדות בחברה היהודית בארץ, כאשר לכל אחת מנהגים, מסורות וגישות שונות. בארצות אשכנז, ביגמיה ופוליגמיה אסורות בתכלית האיסור. לעומתם, בעדה התימנית מתירים זאת. בפרק הראשון אבחן את הנושא מנקודת המבט של המשפט העברי ואראה את ההתייחסות של ההלכה והפוסקים לאורך השנים לתופעה. בין היתר אתמקד בביגמיה ופוליגמיה בתקופת המקרא: בין אם בקרב מלכים או אפילו בקרב אבות. בנוסף, אסביר בחלק של תקופת המשנה והתלמוד על חרם דרבנו גרשום בהרחבה. בפרק השני אבחן את הנושא מנקודת המבט של המשפט הישראלי ואראה את ההתייחסות של הרשות המחוקקת והשופטים לאורך שנות קיום המדינה בנוגע לתופעה. אתמקד בפסיקות בתי המשפט ובג"צ וכן בפסקי דין העוסקים בעניין. מטרתי ורצוני בעבודה זו הן לחקור את היווצרות, התפתחות והתפשטות הביגמיה והפוליגמיה, ולערך דיון והשוואה, המבוססים על החקיקה, פרשנויות, פסיקות רבנים, מאמרים, פסיקות בתי המשפט, מקורות יהודיים ומידע הנמצא ברחבי אינטרנט.

פרק א' - משפט עברי

המקורות ההלכתיים לתופעת הביגמיה

בספרות המקראית מתוארת מציאות של חברה פטריארכלית, בה נהוג ריבוי נשים. דמויות גבריות שונות מתוארות כמרובות נשים, אם מפאת מעמדן החברתי הגבוה (דוד), אם מפאת עקרות של האישה הראשונה (אלקנה), אם מסיבות פוליטיות (שלמה המלך) ועוד. למך מתפאר בפני שתי נשותיו עדה וצילה: "ויאמר למך לנשיו עדה וצילה שמען קולי נשי למך האזנה אמרתי כי איש הרגתי לפצעי וילד לחברתי".¹

אברהם אבינו לקח לאישה את הגר שפחתו, ביוזמת שרה אשתו בשל היותה עקרה: "א וְשָׂרִי אֵשֶׁת אַבְרָם, לֹא יֵלְדָה לוֹ; וְלֵאמֹר שְׂפֹחָה מִצְרִית, וְשָׁמָּה הָגָר. ב וַתֹּאמֶר שָׂרִי אֶל-אַבְרָם, הֲנִי-נָא עֹצְרִי יְהוָה מִלְּדֹת--בְּאֵ-נָא אֶל-שְׂפֹחָתִי, אוֹלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה; וַיִּשְׁמַע אַבְרָם, לְקוֹל שָׂרִי. ג וַתִּקַּח שָׂרִי אֵשֶׁת-אַבְרָם, אֶת-הַגֵּר הַמִּצְרִית שְׂפֹחָתָהּ, מִקֶּץ עֶשֶׂר שָׁנִים, לְשֵׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן; וַתֵּתֶן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ, לוֹ לְאִשָּׁה. ד וַיְבֵא אֶל-הַגֵּר, וַתְּהֵרָ; וַתֵּרָא כִּי הָרְתָהּ, וַתִּקַּל גְּבֵרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ."² אחד שהיה ידוע בנשותיו הרבות הוא המלך שלמה, בנו של דוד. הוא נישא לנשים רבות כחלק מכריתת בריתות פוליטיות, נישואים אינטרסנטיים. על כן נענש בגלל שחלקן היו נכריות ודרדרו לעבודה זרה ולפגאניות, אך אין הוא נענש בגלל ריבוי הנשים: "א וְהִמְלִיךְ שְׁלֹמֹה, אֶהֱב נָשִׁים נְכָרִיּוֹת רַבּוֹת--וְאֶת-בֵּת-פְּרָעָה: מוֹאָבִיּוֹת עַמֹּנִיּוֹת אֲדָמִית, צְדֻנִית חִתִּית. ב מִן-הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר אָמַר-יְהוָה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא-תִבְאוּ בָהֶם וְהֵם לֹא-יָבֹאוּ בָכֶם, אָכֵן יִטּוּ אֶת-לִבְבְּכֶם, אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם--בָּהֶם דָּבַק שְׁלֹמֹה, לְאַהֲבָה."³

דמות נוספת אשר החזיקה בשתי נשים הוא אלקנה בן ירוחם, אביו של שמואל.

אלקנה היה נשוי לשתי נשים, חנה ופנינה. לפנינה היו עשרה בנים בעוד שחנה נותרה עקרה. על פי המדרש, פנינה הייתה מקניטה את חנה על היותה עקרה. בתגובה, אלקנה ניסה לנחם את חנה. לימים, זכתה חנה להתעבר בשמואל, אותו נידבה לעבודת המשכן ולאחר מכן גם בילדים נוספים: "וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן-הַרְמְתִים, צוֹפִים--מֵהָר אֶפְרָיִם; וְשֵׁמוֹ אֱלֻקָּנָה בֶן-יְרוּחָם בֶּן-אֶלְיָהוּא, בֶּן-תַּחֲוִי בֶן-צוּפִי--אֶפְרָתִי. ב וְלוֹ, שְׁתֵּי נָשִׁים--שֵׁם אַחַת חַנָּה, וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פְּנִינָה; וַיְהִי לַפְּנִינָה יְלָדִים, וְלַחַנָּה אֵין יְלָדִים."⁴

בתקופת המקרא ריבוי נשים הותר, אך מרבית המשפחות נותרו מונוגמיות ומעטים נישאו בשנית.

בכדי לשאת אישה שנייה, היה על הגבר לעמוד במספר קריטריונים: א. על הבעל לדאוג לפרנסתה ולרווחתה של אשתו השנייה (מרבית הגברים לא יכלו להרשות זאת לעצמם, ולכן זכות זו רווחה בקרב האמידים ורמי המעלה). ב) על הבעל לספק כל נשותיו ולענות על צרכיהן. ג) צריך לדאוג למלבושים ולשמירת כבודה. ד) על הגבר אסור לשאת מעל 4 נשים. מפאת קריטריונים אלו, במשפחות אצולה ובמשפחות אמידות ובקרב מלכים ורמי מעלה אחרים הייתה נהוגה התופעה, זאת מאחר שיכלו לעמוד בכל התנאים הנזכרים לעיל. בנוסף, ריבוי נשים וריבוי ילדים היוו סמל סטטוס, שכן רק אנשים ממעמד גבוה נשאו למעלה מאישה אחת. "נושא אדם כמה נשים, אפילו מאה, בין בבת אחת בין בזו אחר זו. ואין אשתו יכולה לעכב, והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת, ואינו יכול לכופ אותן לשכון בחצר אחת אלא כל אחת ואחת לעצמה".⁵

1. בראשית פרק ד', פסוקים כג'-כד', 23-24.

2. בראשית טז', פסוקים א'-ד', 1-4.

3. מלכים א' פרק יא', פסוקים א'-ב', 1-2.

4. שמואל א' פרק א', פסוקים א'-ב', 1-2.

5. ויצמן צ.- "על ריבוי נשים בישראל" תשס"ח, 2007.

ריבוי נשים בתקופת התלמוד והמשנה

בתקופת המשנה והתלמוד אין אזכור לתנא או אמורא שנישאו ליותר מאישה אחת. בנוסף, אין אזכור לתופעת ריבוי הנשים בכל הספרות התלמודית. בתקופת המשנה והתלמוד, בניגוד לתקופת המקרא, היה איסור על ביגמיה, למעט מקרים מיוחדים, לדוגמה מות האישה הראשונה ומגוון מקרים יוצאי דופן נוספים. "רק מיתת הראשונה תביאהו לשאת נשים אחרות".⁶ סדר נזיקין: "על פי בית דין של שבטים ואחד. ופורץ לעשות לו דרך, ואין ממחין בידו; דרך המלך אין לו שעור וכל העם בוזזין ונותנין לפניו, והוא נוטל חלק בראש. "לא ירבה-לו נשים", אלא שמונה עשרה; רבי יהודה אומר: מרבה הוא לו, ובלבד שלא יהו מסירות את לבו; רבי שמעון אומר: אפלו אחת ומסירה את לבו הרי זה לא ישאנה;" ככלל, אוסרת המשנה למלך ריבוי נשים, אך מתירה לו בתנאי שלא יוסט ליבו לעבודה זרה ושמספרן לא יעלה על שמונה עשרה. לכן, גם לפי המשנה, שלמה המלך היה חוטא, שכן נישא למעל ל-18 נשים והוסט לעבודה זרה. רבי אמי אומר "כל הנושא אישה על אשתו מבלי רשותה, יוציא וייתן כתובה. רבא אומר "נושא אדם כמה נשים על אשתו, והוא דאית ליה למיזיינינהו"⁸ לפי רבי אמי, יכולה אישה להביע מחאה על רצון בעלה להינשא לאישה נוספת. בנוסף, שמורה לה הזכות לתבוע גט וכתובה ממנו, אם נשא אישה אחרת שלא לפי ראות עיניה. לעומתו, סבור רבא שמותר הבעל לקחת אישה על אשתו כל עוד שיוכל לפרנס את שתיהן ולדאוג לרווחתן. פוסקי ההלכה בחרו בדרכו של רבא, אשר מתירה פוליגמיה, אך הסכימו להגבלת מספר הנשים לארבע, "כדי שלכל אחת תהיה עונתה לפחות פעם בחודש".⁹

ריבוי נשים בתקופת הראשונים

הראשונים הם חכמי ופוסקי ההלכה מסופה של תקופת התלמוד ועד לחתימת שולחן ערוך. פועלם היה בין המאה ה-11 והמאה ה-15 לערך, במיוחד בהקשר של השתלשלות ההלכה ופרשנות התלמוד. בעניין ריבוי הנשים, התאפיינה התקופה במחלוקת בין רבנו גרשום, אשר ביקש להטיל חרם חברתי על כל אלו שלטענתו חוטאים בריבוי נשים, לבין הרמב"ם שמצדו התיר זאת. המחלוקת לא הייתה רק בין שני הפוסקים הללו, אלא ניתן לתאר זאת ברמה הגלובלית כמחלוקת בין ספרד לאשכנז. בעוד שהפוסקים מאשכנז אימצו את תקנת רבנו גרשום, הלכו לפיה והוציאו ריבוי נשים מהנורמה, הפוסקים הספרדים אימצו את פסק הרמב"ם והתירו ריבוי נשים, אך במרבית הפעמים בתנאים מסוימים ולא לכל הבא ליד.

"לא יישא אדם עקרה, זקנה, ואיילונית, וקטנה שאינה רואיה לוולד - אלא אם כן קיים מצוות פרייה ורבייה, או שהייתה לו אישה אחרת לפרות ולרבות ממנה".

... "נשא אישה ושהה עימה עשר שנים, ולא ילדה- הרי זה יוציא וייתן כתובה, או יישא אישה הראויה לוולד; ואם לא רצה להוציא, כופין אותו ומכין אותו בשוט עד שיוציא. ואם אמר איני בועלה, והריני שוכן עימה בפני עדים כדי שלא אתיחד עימה, בין שאמרה היא, בין שאמר הוא - אין שומעין להן, אלא יוציא או יישא אישה הראויה לוולד".¹⁰ לפי רמב"ם, עקרות האישה הינה עילה מוצדקת להינשא לאישה שנייה, אך על הבעל לתת גט לאשתו הראשונה, נאסר עליו לחיות עם שתי נשים. "לא יישא אדם אישה, ודעתו לגרשה; ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשו, ודעתו לגרשה. ולא יגרש אדם אשתו ראשונה, אלא אם כן מצא בה ערוות דבר, שנאמר "כי מצא בה ערוות דבר" (דברים כ"ד, א'). ואין ראוי לו, למהר לשלח אשתו הראשונה; אבל שנייה, אם שנאה ישלחה".¹¹

מכאן ניתן להסיק שהרמב"ם לא רואה בנישואין לאישה שנייה את אותה קדושה ומחויבות אשר הגבר מתחייב אליהם בנישואיו הראשונים. כמו כן, נאסר על הבעל לגרש את אשתו הראשונה בלי שתהא לו עילה ברורה. את אשתו השנייה יוכל לגרש גם בשל עילה קלה, כגון שנאה.

נוכח ההלכה המתירה ריבוי נשים, מצאה עצמה האישה היהודייה חסרת אונים אל מול הכנסת

"צרה" לביתה. מכאן, נהגו בקהילות ספרד בעת הנישואין הבעל יתחייב לא לשאת אישה אחרת על פני אשתו. לעתים אף נקבעה סנקציה להפרת התניה זו ולעיתים אף נלוותה לכך שבועת הבעל. החברה היהודית חדלה לראות במצוות פרו ורבו גורם המצדיק לשנות את קשר הנישואין, על ידי גירושין או על ידי נשיאת אישה נוספת. כמו כן, חל פיחות משמעותי במעמדה המשפטי של מצוות פרו ורבו. בנוסף, הורע מצבה המשפטית של האישה לאחר שד' תם, שהיה בעל השפעה מכרעת בעולם ההלכה באשכנז וצרפת, דחה את תקנת המורדת של הגאונים, שאפשרה לכפות על האיש לגרש על פי דרישת האישה. ריבוי נשים הוביל לתסבוכות משפטיות, לפירוק תאים משפחתיים ואף לבעיות בירושה שחייבו לשנות את המצב ולבצע איזון בין ההיתר לבין הבעיות החברתיות והמשפחתיות שהוא גורם. לכן, החליטו להתקין תקנה כללית אשר תאסור ריבוי נשים מבלי תלות בהתנגדותה של האישה. לפיכך, החליט רבנו גרשום להתקין תקנה, לפיה אסור לבעל לשאת אישה נוספת על אשתו כל עוד הנישואים הראשונים קיימים. בנוסף, אסר רבנו גרשום על הבעל לגרש את אשתו בגט בעל כורחה. נקבע כי תוטל סנקציה של הטלת חרם חברתי על מי שיעבור על התקנה. ישנן 2 תקנות מפורסמות הקרויות על שמו של רבנו גרשום:

א. תקנה האוסרת ביגמיה- ריבוי נשים. לפי ההלכה מותר לאדם לשאת כמה נשים נוסף על אשתו, כל עוד ביכולתו לתת לכולן שאר כסות ועונה. רבנו גרשום חרם כל מי שנשא אישה נוספת. הוא קטע אפוא, בחרם שאינו משתמע לשני פנים בחומרתו, בתחולתו ובהיקפו את האפשרות הלכתית לשאת כמה נשים.

ב. תקנה האוסרת גירושי אישה בעל כורחה. לפי ההלכה המפורשת בתלמוד, ניתן לגרש את האישה ברצונה ושלא ברצונה. עד כדי כך מגיעים הדברים שאפילו כאשר לבעל אין יכולת לשלם לאישה את כתובתה ואת נדונייתה, בכל זאת ביכולתו לגרש אותה ואינה יכולה לעכב את הגירושין בשל אי יכולתו לשם את חובותיו אליה. באשר לחובותיו, זכותה לתבוע אותו בתביעה אזרחית לאחר גירושה.

בשתי התקנות מורגשים בחסרונם פרטים יסודיים:

1. המניעים והסיבות שהובילו להתקנת התקנות. 2. התנאים לתחולה. 3. היקף התקנה והעילות

להצדקת היתר או חריג.

על אף שאנו מדברים על שתי תקנות תלמודיות ומקומיות, הן זכו במהלך הדורות למעמד יוצא דופן במשפט העברי והן השפיעו רבות על החברה היהודית האשכנזית מאותה תקופה ואילך. בנוסף, עולה השאלה האם ניתן לכפות על האיש לגרש אשתו המורדת, וכן שאלת הזכויות הכספיות. לפי ההכרעה הסופית של רבנו גרשום בסוגיות הנ"ל, זוכה האישה בדין ותהא זכאית לקבלת גט. אם וכאשר הבעל ימאן, יש לכפות עליו לעשות זאת. בתחום הממון, תקבל האישה לידיה את כל הרכוש שהביאה עמה. תקנת רבנו גרשום כללו סייגים. במידה ואדם רוצה לשאת אישה נוספת על אשתו, יותר לעשות זאת, אך רק בהתקיים אחת מהעילות האלה:

1. מצוות פרו ורבו
2. מצוות ייבום
3. אישה מורדת
4. התנצרות האיש
5. עיגון האישה
6. אי שפיות האישה
7. האישה עוברת על חוקי הדת. במקרה הנ"ל, לאישה הראשונה ישנן שתי אפשרויות: 1. אם ברצונה לעשות כך, יכולה האישה הראשונה להמשיך לחיות עם בעלה ועם צרתה. 2. האישה הראשונה יכולה למרוד בבעלה על מנת לאלצו לתת לה גט ואת כתובתה. גם האיש וגם האישה הם יצירי כפיו של ה' שנבראו בצלמו ובדמותו ושניהם שווים לחלוטין במעמדם – אך העובדה שהייתה לגבר יתרון הלכתי מסויים, גרמה לגבר לחוש מתנשא על האישה. משראה רבינו גרשום תופעה זו, עמד לבטל את אחד הגורמים לה. בהשוותו את כוח האישה בגירושין לכוחו של הגבר, הראה רבנו גרשום כי גם אם מבחינה פורמלית הגבר הוא השולט, אין לו יתרון על פני האישה. מהאמור לעיל אנו למדים כי למרות שאין איסור על ריבוי נשים, הגביל המשפט העברי את התופעה בשל הערך של קדושת הנישואין ובשל הדאגה לאישה, אך לא היסס להתיר את הביגמיה במקרים של קיום מצוות פרו ורבו או בהתנהגות לא הולמת מצד האישה.

-
6. ישמח מ. - ריבוי נשים בישראל תשמ"ג, 1982.
7. משנה, סדר נזיקין, מסכת סנהדרין, פרק ב, משנה ד'.
8. תלמוד בבלי, מסכת יבמות, פרק ס"ה, 65.
9. תלמוד בבלי, מסכת יבמות, פרק מ"ד, 44.
- 10 רמב"ם, משנה תורה, הלכות אישות, ט"ו, ז-ח, 7-8.
11. רמב"ם, משנה תורה, הלכות אישות, כ"ג-כ"א, 21-23.
12. תקנות רגמ"ה בדיני משפחה- חדר"ג.

פרק ב' - המשפט הישראלי

המקורות החקיקתיים לתופעה

עבירת הביגמיה במשפט הישראלי נעברת בעריכת חופה וקידושין על ידי אדם בעודו נשוי לבן זוג אחר. החוק האוסר את ריבוי בני זוג עבר כמה גלגולים עד שהגיע למה שאנו מכירים כיום. תחילה, הוחלט לאמץ את הנוהגים התרבותיים שהתבססו על המשפט העברי לפי מקום מגורים טרם עלייתם לישראל. מאוחר יותר חוקק סעיף 176 לחוק העונשין, תשל"ז-1977¹ אשר הוציא ריבוי נשים אל מחוץ לחוק והגדיר התופעה כעבירה פלילית אשר העובר עליה צפוי לעונש מאסר של 5 שנים: "נשוי הנושא אישה אחרת, ונשואה הנישאת לאיש אחר, דינם-מאסר עד חמש שנים" סעיף 177 לחוק העונשין קבע: "מי שהיה נשוי הוא בחזקת נשוי, לעניין סעיף 17, כל עוד לא הוכיח שנישואיו הקודמים בוטלו או הופקעו, בין על ידי מות בן הזוג ובין על פי פסק דין סופי של בית המשפט או של בית הדין המוסמך או על פי דין התורה בדרך שאושרה על ידי בית הדין המוסמך ואין רואים אותו כפנוי אלא משעת המוות או משעה שניתן פסק הדין או האישור כאמור". סעיף 178 לחוק העונשין קבע: "לעניין סעיף 177 אין נפקא מינה (1) אם תקפם של הנישואין הקודמים הוא לפי דין המדינה שבה נערכו או לפי דין דתי שעל פיו נערכו; (2) אם הנישואין החדשים תקפים או בטלים; (3) אם הנישואין החדשים נערכו מחוץ לישראל, ובלבד שבשעת הנישואין היה הנושא אזרח ישראלי או תושב ישראלי". סעיף 179. היתר נישואין לפי דין תורה (תיקון: תש"ם) היה הדין החל על הנישואין החדשים דין התורה, לא יורשע אדם על עבירה לפי סעיף 176 אם הנישואין החדשים נערכו לאחר שניתן לו היתר נישואין לפי פסק-דין סופי של בית-דין רבני ופסק-הדין אושר בידי נשיא בית הדין הרבני הגדול. החוק החיל את האיסור על כולם, אשכנזים וספרדים כאחד, אך שמר את האופציה לתת היתר עפ"י המלצת בית הדין הרבני הגדול.

סעיף 180 לחוק העונשין קבע: "לא היה הדין החל על הנישואין החדשים דין התורה, לא יורשע אדם על עבירה לפי סעיף 176 אם הנישואין החדשים נערכו לאחר שהותרו לפי פסק דין סופי של בית הדין המוסמך על סמך אחד מאלה:

(1) בן זוגו מנישואיו הקודמים אינו מסוגל, מחמת מחלת נפש שלקה בה, להסכים להפקעת הנישואין או לביטולם או להשתתף בהליך או בפעולה להפקעתם או לביטולם; (2) בן זוגו מנישואיו הקודמים נעדר בנסיבות המעוררות חשש סביר לחייו ולא נודעו עקבותיו לפחות שבע שנים". סעיפי החוק שציטטתי קובעים כי העונש על עבירת הביגמיה עומד על 5 שנות מאסר. במקרים בהם אדם נמצא נשוי או בחזקת נשוי לכמה נשים ולא הוכיח שאחד מהנישואים בטלים עקב מוות, מחלת נפש ועוד, עליו להיענש. בצדו של האיסור המוחלט, מתיר החוק במקרים מסוימים, כמו לדוגמה שכאשר בן הזוג לא יכול להתיר הנישואים עקב מחלת נפש או היעדרות של 7 שנים ויותר של בן/בת הזוג או כאשר קיימת סכנה ממשית לביטחון בן/בת הזוג ואף סכנת חיים. כאשר אחד מאלו קיים, הנישואין השניים יהיו בתוקף ובן הזוג יותר להינשא בשנית. בנוסף, החוק מכיר בנישואים אזרחיים שנערכו מחוץ לישראל, אך ישנו צורך להוכיח אותם ואת תקפותם.

המשפט הבינלאומי מגדיר פוליגמיה כתופעה המעודדת אפליית נשים. הטענה הרווחת היא שתופעת הפוליגמיה מפרה עקרונות בסיסיים של זכויות אדם, המעוגנים במשפט הבינלאומי. ועדת האו"ם בדבר ביעור כל צורות האפליה נגד נשים קבעה כי ריבוי נישואים סותר את סעיף 16 לאמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה מחייב שוויון בין גברים לנשים בכל העניינים הנוגעים לענייני משפחה ונישואין. מדינת ישראל חתמה על האמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה בשנת 1979. היא נכנסה לתוקף בשנת 1991. בשנת 2000 בוצעו שינויים בחוק שיווין זכויות האישה אשר מעגנים את האמנה. חוק שיווין זכויות האישה פונה בעיקרו לתופעות פגיעה בזכויותיהן של הנשים. מטרתו היא להבטיח שוויון מלא בין האישה להגבר. סעיף 1ג. לחוק שיווין זכויות האישה קבע כי: "חוק זה בא להוסיף על זכויות האישה לפי כל דין, הסכם קיבוצי, חוזה עבודה או חוזה אחר, ולא לגרוע מהן". חוק שיווין זכויות האישה תיקן את סעיף 181א. לפקודת החוק הפלילי, 1936, וקבע כי: "התיר האיש קשר הנישואין על כרחיה של האישה, באין פסק דין של בית משפט או בית דין מוסמך המחייב את האישה להתרת קשר הנישואין – האיש אשם בפשע ודינו מאסר עד חמש שנים".

1. חוק לתיקון דיני העונשין (ריבוי נישואין) תשל"ז-1997

ידועים בציבור

ידועים בציבור הם בני זוג אשר מנהלים משק בית משותף, ואף לעתים מגדלים ילדים משותפים כמו בני זוג נשואים אך ללא עריכת טקס חתונה. רק כמחציתם עיגנו את היחסים ביניהם בהסדר משפטי הנקרא נישואי חוזה, הידוע גם בשם "הסכם לחיים משותפים". ידועים בציבור זכאים לזכויות רבות המגיעות גם לזוגות נשואים, אך הגדרתם בחוק קשה, דבר הגורם למאבקים משפטיים מורכבים, בעיקר כאשר הם מחליטים להיפרד או כשאחד מבני הזוג נפטר.

לא כל זוג החי באותו בית או מנהל קשר ארוך נחשב לידוע בציבור. על מנת לקבל הכרה כידועים בציבור עליהם להוכיח שני תנאים: 1. מנהלים משק בית משותף: בני הזוג צריכים להוכיח שהם חיים תחת קורת גג אחת ומנהלים משק בית משותף, הכולל את כל הצרכים הדרושים לחיי היומיום כמו הזנה, מלבושים, לינה וכו'. 2. חיי משפחה: על בני הזוג להוכיח שהם בקשר אינטימי המבוסס על ערכים של אמון הדדי, אהבה ושותפות. כאמור, מעמד הידועים בציבור הולך ומושווה למעמד הנשואים וניתן לראות בחוקים מסוימים שהם מוגדרים גם כ"בני זוג" וגם כ"ידועים בציבור". לפניכם מספר דוגמאות:

חוק הביטוח הלאומי:² * "אשתו" - לרבות הידועה בציבור כאשתו והיא גרה עמו³ החוק קובע את ההסדרים השונים לפיהם מוענקת קצבה או גמלה לאשתו של מבוטח. חוק הביטוח הלאומי כולל בסעיף ההגדרות שלו גם את "הידועה בציבור כאשתו" ועל כן חל גם על ידועה בציבור, כאילו הייתה נשואה. כל הזכויות שמקנה החוק לאישה הנשואה לאדם, מוקנות גם לידועה בציבור עמו, בהתמלא שני תנאים, האישה מוכרת כידועה בציבור שלו והיא מתגוררת איתו. חוק למניעת אלימות במשפחה:⁴ "בן זוג" לרבות ידוע בציבור.⁵

חוק משפחות חד הוריות: "הורה יחיד"⁶ תושב ישראל אשר בהחזקתו ילד חוק משפחות חד-הוריות הנמצא עמו ואשר נתקיים בו אחד מאלה: (1) הוא אינו נשוי ואין אדם הידוע בציבור כבן זוגו. (2) הוא נשוי ומתקיים בו האמור באחד מפסקאות המשנה (א) (ב) או (ג) ובתנאי שאין אדם אחר הידוע בציבור כבן זוגו.⁷

חוק משפחות חיילים שנספו במערכה:⁸ "בן משפחה" של חייל אשר נהרג במערכה. פירושו: (א) "מי שביום מותו של הנספה הייתה אשתו, ובכלל זה אישה אשר גרה עם הנספה לפני וביום מותו הייתה ידועה בציבור כאשתו – אף אם נישאה לאחר (א1) מי שהיה בעלה של הנספה ביום מותה, ובכלל זה גבר שלפני מות הנספה גר יחד עמה וביום מותה היה ידוע בציבור כבעלה – אף אם נישא לאחרת."⁹ בחוק הזה מוגדרים ידועים בציבור כאלמנים או אלמנות צה"ל. הגדרה זו מזכה אותם לכלל ההטבות אשר זכאים בני הזוג הנשואים. למרות שההכרה בזכויותיהם הולכת וגוברת, קיימים כמה קשיים מרכזיים שעל ידועים בציבור להתמודד אתם:

1. זכויותיהם של בני זוג הידועים בציבור, לאו דווקא זהות לחלוטין כמו של זוגות נשואים.
2. ההכרה בזכויות ידועים בציבור נעשית באופן ספציפי, לפי חוק ספציפי וכלפי רשויות שונות לכן, השגת כלל הזכויות של ידועים בציבור עשויה להיות כרוכה במאבק בגופים רבים ועשויה להיות מתישה.

3. מפאת העובדה שאין הגדרה חוקית פורמלית לידועים בציבור, הגדרתם קשורה בקיום נסיבות עובדתיות הקשורות ליחסים בין בני הזוג. לכן, זוגות המבקשים ליהנות מזכויות של ידועים בציבור מחוייבים להוכיח באופן פרטני שאורח החיים שלהם עונה לדרישות הרצויות, ובתוך כך לחשוף פרטים אישיים על חייהם, או על ידי הבאת עדים המכירים היטב את אורח חייהם של בני הזוג ושיש ביכולתם לאשר שאכן מדובר בידועים בציבור ולא בחברים טובים בלבד. *התרת הקשר הזוגי בין ידועים בציבור לא כרוכה בהליך ממוסד, והדבר מחליש את ההגנה המשפטית על הקשר ביניהם.

דוגמאות לחוקים שלא משווים את מעמד הידועים בציבור למעמד זוגות נשואים: פקודת מס הכנסה:¹⁰ מגדירה "בן זוג" כ"אדם נשוי החי ומנהל משק בית משותף עם מי שהוא נשוי לו"¹¹ דבר זה מוציא את הידועים בציבור מההגדרה של בני זוג. חוק הירושה:¹² "ורשים על פי דין הם: (1) מי שהיה במות המוריש בן זוג; סעיף 55 קובע כי: "איש ואישה החיים חיי משפחה במשק בית משותף אך אינם נשואים זה לזה, ומת אחד מהם ובשעת מותו אף אחד מהם לא היה נשוי לאדם אחר, רואים את הנשאר בחיים כאילו המוריש ציווה לו מה שהנשאר בחיים היה מקבל בירושה על פי דין אילו היו נשואים זה לזה, והוא כשאין הוראה אחרת, מפורשת או משתמעת, בצוואה שהשאיר

המוריש".

מכאן ניתן להסיק שהחוק קבע שתי אפשרויות, אחד לבני זוג נשוי והשני לבני זוג שאינם נשואים לאף אחד, אך מקיימים חיי משפחה במשק בית משותף. את הקשר ביניהם יצטרך בן הזוג הטוען לירושה להוכיח.

קיומם של נישואים היא בדרך כלל דבר פשוט להוכחה ועושים זאת באמצעות הצגת תעודת נישואים שהוצאה על ידי גורם מוסמך או לפי משרד הפנים. הוכחת ידועים בציבור מסובכת יותר, כיוון שאינה דרך פורמלית לעמוד על טיבו של הקשר. לפיכך, יכולות להיווצר סיטואציות בהן בני זוג החיים כידועים בציבור, עוקפים הלכה למעשה את איסור הביגמיה. בפועל, לבעל יש 2 נשים ואף יותר, אך הוא לא עובר על האיסור הנורמטיבי או על האיסור ההלכתי, כיוון שנשוי רק לאחת מהן. החוק לא אוסר תופעה זו והחברה לא מוקיעה את התופעה, על אף שזה יוצר בעיות בירושה או חלוקת ממון בעת סיום הקשר.

-
2. חוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995
 3. סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב) תשנ"ה-1995
 4. חוק למניעת אלימות במשפחה. תשנ"א-1991
 5. סעיף 1 לחוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א-1991
 6. חוק משפחות חד הוריות, תשנ"ב-1992.
 7. סעיף 1 לחוק משפחות חד הוריות, תשנ"ב-1992.
 8. חוק משפחות חיילים שנספו במערכה(תגמולים ושיקום), תש"י-1950.
 9. חוק משפחות חיילים שנספו במערכה(תגמולים ושיקום), תיקון מס' 30 (תש"ע-2009).
 10. פקודת מס הכנסה(נוסח חדש), תשכ"א-1961.
 11. סעיף 1 לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), תשכ"א-1961.
 12. חוק הירושה, תשכ"ה-1965.

פרק ג' - השוואה בין המשפט העברי לבין המשפט הישראלי

בתקופת התנ"ך, המשנה והתלמוד ריבוי נשים הותר ולא הייתה בעיה בכך. השינוי הגיע בתקופת רבנו גרשום, אשר הורה לפתוח בחרם שקרוי על שמו. במסגרת החרם, הוחרם כל גבר אשר נשא אישה שנייה, וכל גבר אשר גירש את אשתו בניגוד לרצונה.

ניתן לראות כיום ששופטי ישראל והחוק בישראל נוהגים בדומה לרבנו גרשום. אמנם אינם מחרימים את אותם גברים, אך ריבוי בני הזוג הוא טאבו חברתי ועבירה פלילית שמחירה עונש כבד (עד 5 שנות מאסר). עם עליית מעמד האישה וחשיבות התא המשפחתי, כך החברה והחוק התאימו עצמם. כיום, אנו חיים בעידן בו כחברה אנו מוקיעים תופעה זו, אשר מותירה נשים וילדים רבים מצולקים נפשית. בלא מעט מהמקרים אותן נשים אשר נישאות לגבר שיש לו מספר נשים נאלצות לעשות זאת בעל כורחן וחווות אלימות מצד הבעל, אשר גם לא חס על ילדיהן. לשמחתי, כיום ישנם חוקים המגנים על אותם חסרי ישע, ומערכת המשפט עושה ככל שביכולתה על מנת למגר תופעה זו.

פסקי דין הנוגעים לביגמיה

פסק דין אלסעודי וקעיד נגד משרד הפנים:

המערער הינו אזרח ישראל יליד הארץ. המערערת היא אזרחית ירדן שהתחתנה עם המערער ביום 7.4.1996. למערעים 6 ילדים משותפים. הערעור הוא על פסק דין של ביהמ"ש לעניינים מנהליים. בפסק הדין דחה ביהמ"ש את עתירת המערעים לבטל את החלטת המשיב לפיה לא תונפק למערערת תעודת זהות ישראלית. המשיב נימק את החלטתו בכך שהמערער מנהל במקביל חיים משותפים עם שתי נשים נוספות. הובהר בפסיקה כי ניהול חיים משותפים עם יותר מאישה אחת הוא טעם סביר לדחיית בקשה לאיחוד משפחות. נקבע כי המשיב רשאי לדחות בקשה לאיחוד משפחות מקום שניהל המבקש בפועל חיים משותפים עם מספר נשים, אף ללא רישום פורמאלי של נישואין. במקרה הנדון, בצדק פסק בימ"ש קמא כי המשיב היה רשאי לקבוע שהמערער מקיים אורח חיים פוליגאמי עם המערערת ועם שתי נשותיו הקודמות, ולדחות על סמך קביעה זו את בקשת המערעים לאיחוד משפחות. בימ"ש זה אישר לא אחת את מדיניות המשיב שלא לאשר בקשות לאיחוד משפחות במקרים של ריבוי נישואין. הרציונל שבמתן אשרה או רישיון לתושב זר הנשוי לאזרח ישראלי, הוא לאפשר לבני הזוג להתאחד ולנהל חיי משפחה תקינים יחדיו. ע"פ עמדת המחוקק הישראלי, חיי משפחה תקינים הם חיים זוגיים וקיומה של ביגמיה שולל מיניה וביה טעם מרכזי זה. הובהר בפסיקה כי ניהול חיים משותפים עם יותר מאישה אחת הוא טעם סביר לדחיית בקשה לאיחוד משפחות. נפסק כי האיסור על ריבוי נישואין מיועד להגן על מוסד המשפחה בכללותו ועל מעמד של האישה במסגרת המשפחתית. עקרון זה של הגנה על המוסד המשפחתי כמערכת יחסים בלעדית ועל מעמד האישה במסגרת המשפחתית, מחייב לאסור כל מקרה שבו מנהל אדם מערכות משפחתיות מקבילות עם מספר נשים.

פסק דין פלוני ופלונית נגד משרד הפנים

עתירה למתן צו שיחייב את המשיב לרשום את העותרים כנשואים במרשם האוכלוסין, חרף העובדה שהעותר היה נשוי לאמה של העותרת. בית המשפט הגבוה לצדק קבע כלהלן: כלל יסוד במשפט המינהלי הוא כי העותר המבקש סעד נדרש לבוא לבית המשפט בידיים נקיות, בבחינת "נקי כפיים ובר לבב". חוסר ניקיון כפיים עשוי להתבטא בדרכים שונות, שאחת מהן היא פעולה בניגוד לחוק, וכאשר הסעד המבוקש קשור להפרת חוק מצד העותר, עשויה העתירה להידחות על הסף. הקשר הזוגי בין העותרים נוצר בשעה שהעותרת הייתה עדיין קטינה והעותר היה נשוי לאמה. הגם שאין קשר דם בין העותרים, הרי שקיום יחסי מין בנסיבות אלה, לאחר שהשניים התגוררו תחת קורת גג אחת עודנו נשוי לאמה ועודנה קטינה, נתפס בחברה כגילוי עריות, תופעה שהחברה האנושית לדורותיה, ובתוך כך גם המחוקק הישראלי, רואה כ"תופעה חמורה הפוגעת בכללי מוסר בסיסיים ביותר". גם לאחר שהעותרת הפכה לבגירה, ועל אף שאין קשר דם בין השניים, הדין הפלילי בישראל עודנו אוסר על העותר לקיים עימה יחסי מין עד שימלאו לה 21. מדובר למעשה בניסיון לקבל גושפנקא משפטית לקשר זוגי שכרוך בעבירה פלילית חמורה. עתירותיהם של עברייני תכנון ורישוי נדחו בעבר מחמת חוסר ניקיון כפיים שנוגע לסעד המבוקש, ועל אחת כמה וכמה שקיימת הצדקה לדחות מטעם זה את העתירה המונחת בפנינו. גם אם נאמץ גישה מצמצמת, הרי שהמקרה שבפנינו קיצוני בחומרתו, הן מבחינת חומרת העבירה והן משום הזיקה ההדוקה בין העבירה לבין הסעד המבוקש, ולכן מצדיק את דחיית העתירה על הסף.

סיכום

בימי קדם, תופעת הביגמיה יצרה אפליה בין זכויות הגבר לזכויות האישה באופן ברור לעין, בעיקר מכיוון שלנשים לא היו זכויות שוות לגברים או זכויות בכלל. עם השנים, ערכי המשפחה והנישואים, וכן גם מעמד האישה, התחזקו ונוצר מאין טאבו, דתי וציבורי המגנה את התופעה ומצמצם אותה לממדים זעירים. על אף שההלכה אינה אוסרת ריבוי נשים ולמרות העובדה שקיימת מצוות "פרו ורבו", אשר כולנו מודעים לחשיבותה, צמצמה החברה היהודית את סמכות וכוח הבעל לכפות על אשתו להתגרש, ובזכות זאת צומצמה תופעת הביגמיה. מדינת ישראל אימצה את ערכי וחשיבות הנישואים וחשיבות המשפחה הגרעינית ומעמד האישה ועיגנה בחוק איסור על ריבוי נשים, על אף שהאוכלוסייה במדינה מורכבת מדתות ועדות מגוונות, אשר בחלקן פוליגמיה עדיין מותרת ונחשבת לדבר שבשגרה. בעבודה זו הוצגה התפתחות תופעות הביגמיה והפוליגמיה בעולם היהודי, בראי ההיסטוריה ואת הנוהל הנהוג כיום במדינת ישראל. ממה שהסקתי מן העבודה, ניתן לראות שהמשפט הישראלי שאב השראה רבה מן המשפט העברי. לדוגמה, ניתן לראות שחרם דרבנו גרשום השפיע על המשפט הישראלי בחוקים ובפסקי הדין, על אף שנקבע מאות שנים קודם לכן. במהלך העבודה נתקלתי במעט מאוד פסקי דין אשר עסקו בריבוי נשים, ועל כן אני מאושר, שכן אין הרבה נשים וילדים שנאלצים להתמודד עם הקושי היומיומי הכרוך בדבר, אך אני מקווה שאלו שחווים זאת עדיין יוכלו להשתחרר מהכבלים האלו ולחיות חייהם בשלווה. אנחנו מדברים על תופעה חברתית שהייתה רווחת בעולם העתיק וכיום כמעט לא רואים אותה. זאת בעיקר בזכות התפתחות החברה לאורך השנים, דבר המתבטא במעמד האישה ובמעמד המשפחה. בעבודה זו, סוקרו בהרחבה, באמצעות דוגמאות וציטוטים, את התמורות אשר חלו בתחום, אצל הפוסקים והמחוקקים, אשר הובילו לבסוף לגינוי התופעה ואף להפיכתה לטאבו חברתי ולעבירה פלילית המוגדרת בחוק העונשין. לאחר מחקר עיקש, כעת אני מבין את נושא ריבוי הנשים על בוריו, החל מתקופת התנ"ך ועד לימינו אנו. בנוסף, חזיתי כיצד העבר משפיע רבות על ההווה וכיצד הן המשפט העברי והן המשפט הישראלי שואבים ומתבססים על אותם מקורות.

נספחים

נספח א'

משפחה בדואית מרובת נשים

למך עם שתי נשותיו

אמנת זכויות אדם של האו"ם

מצבת קבר רבנו גרשום

מתוך כתבה בעיתון "דה מרקר"

מ' נישאה ל-z' ב-1989, היא היתה בת 18 ובעלה כבר היה נשוי לאשה אחרת שעמה גידל 14 ילדים. במהלך 19 שנות נישואיה ילדה מ' תשעה ילדים נוספים, עד שהם התגרשו. הגירושים נעשו בהליך מוסלמי הקרוי טאלק ארג'עי — ומשמעו גירושים שאינם מפקיעים את קשר הנישואים באופן מייד, ומאפשרים לבעל לחזור בו לאחר מכן. לדברי מ', בינה לבין בעלה התגלעו סכסוכים, בעיקר בשל התנהגות אלימה שלו כלפיה. בשיאה, התלוננה מ' במשטרה, ברחה מהבית ללא ילדיה, ועברה לגור עם הוריה ביישוב סמוך. שם היא נשארה שלושה חודשים, עד שבית הדין השרעי פסק כי עליה לחזור למתחם מגוריה עם בן זוגה ומשפחתה המורחבת, ורק שם תזכה בחזקה על ילדיה. עוד נקבע בהחלטת בית הדין השרעי כי מ' תקבל לידיה את קצבת הילדים ותכלכל את ילדיה באופן עצמאי, בתנאי שתבטל את תלונתה במשטרה, תמחק את התביעה נגד בעלה, ולא תנקוט שום הליך "שמפר את ההסכמה לגור במתחם המשפחה ולהחזיק בילדיה". מ' פנתה לבית הדין האזורי לעבודה וטענה כי בן זוגה אינו מסייע לה בכלכלת הילדים, וכי אין ביניהם כל קשר. עוד טענה מ' כי בעלה נהג כלפיה באלימות קשה, וכי הסיבה היחידה שבגינה היא עוד גרה באותו משק בית היא למנוע ניתוק מילדיה. מ' הדגישה כי אין מקום לראות במגוריה בסמוך לבן הזוג עדות לקיומו של תא משפחתי. מנגד, טען המוסד לביטוח לאומי כי היא לא הוכיחה שחל שינוי במצב המשפחתי שלה ושל בן זוגה — לכן יש לראות בהם יחידה משפחתית אחת. לאכזבתה של מ', גם בית הדין האזורי לעבודה דחה את פנייתה, וקבע כי לפי "תרבותם ודתם" של בני הזוג הם עדיין נשואים, ועל כן "אין זה מתפקידו של בית הדין לבחון את טיב יחסיהם או את הסיוע הכלכלי שבן הזוג מעניק לאשה בפועל או אם הוא מפרנס את התא המשפחתי הלכה למעשה". עוד קבע בית הדין כי אם נסיבות חייה של מ' ישתנו, למשל אם תעזוב את הבית או תתגרש מבעלה, יהיה מקום להגיש תביעה חדשה. אולם מ' לא ויתרה. בערעור לבית הדין הארצי טענה כי בית הדין האזורי התעלם מההוכחות שהיא חיה בנפרד מבן זוגה, ומכך שהיא מתגוררת באותו מתחם רק כדי לא להפסיד את חזקתה על

ילדיה. היא הוסיפה כי בית הדין לא בחן את השאלה אם בן הזוג מפרנס אותה, ואם הם מקיימים משק בית משותף הלכה למעשה. בית הדין הארצי לעבודה קיבל את הערעור, וקבע כי אין לקבוע שבני הזוג שרשומים כנשואים, בהכרח מקיימים משק בית משותף. "משמעותו העיקרית של פסק הדין היא שאין להבחין במשפחות פוליגמיות בין בני זוג הרשומים כנשואים לבין בני זוג שאינם רשומים כנשואים, וכי המבחן העיקרי להכרה כבני זוג או נפרדים צריכה להיות קיומו של משק בית משותף", "בית הדין החליט כי הרישום כבני זוג והאיסורים הדתיים השונים אינם מספיקים כשמוכח כי לא מתקיים משק בית משותף בין בני הזוג. התקדים כאן הוא שלראשונה בית הדין הארצי מכיר בדילמה הבלתי מוסרית שמולה ניצבת האישה הבדואית במשפחה הפוליגמית, שמוותרת על חיים ללא אלימות ועל חירות רק כדי לזכות להיות בקרבת ילדיה".

ביבליוגרפיה

חקיקות:

- חוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), תשנ"ה, 1995.
- חוק הירושה, תשכ"ה, 1965
- חוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א, 1991.
- חוק לתיקון דיני העונשין (ריבוי נישואין), תשל"ז, 1997.
- חוק משפחות חד הוריות, תשנ"ב, 1992.
- חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום), תשי"י, 1950.
- חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום), (תיקון מס' 30), תש"ע, 2009.
- סעיף 1 לחוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א, 1991.
- סעיף 1 לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), תשכ"א, 1961.
- פקודת מס הכנסה (נוסח חדש), תשכ"א, 1961.

מאמרים:

- ויצמן צ' - "על ריבוי נשים בישראל", תש"ח, 2007.
- ישמח מ' - "ריבוי נשים בישראל", תשמ"ג, 1982.

משניות:

- משנה, סדר נזיקין, מסכת סנהדרין, פרק ב', משנה ב'.
- תלמוד בבלי, מסכת יבמות, פרק מ"ד, 44.
- תלמוד בבלי, מסכת יבמות, פרק ס"ה, 65.

ספרים:

רמב"ם, משנה תורה, הלכות אישות, טו', ז'-ח', 7-8.
רמב"ם, משנה תורה, הלכות אישות, כא'-כג', 21-23.

תקנות:

תקנות רגמ"ה בדיני משפחה- תדר"ג.

תנ"ך:

בראשית, פרק ד', פסוקים כג'- כד', 23-24.
בראשית, פרק טז', פסוקים א'-ד', 1-4.
מלכים א', פרק יא', פסוקים א'-ב', 1-2.
שמואל א', פרק יא', פסוקים א'-ב', 1-2.

פסקי דין:

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק
בג"ץ 5384/16.

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים בעניינים מנהליים
עע"ם 6024/11.

אתרי אינטרנט:

אתר בית המשפט העליון

"The Marker"